

Sygn. akt II UK 704/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z wniosku Z. W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 lutego 2018 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 24 maja 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 maja 2016 r., III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O. o emeryturę, oddalił apelację wnioskodawczynie Z. W. od wyroku Sądu Okręgowego

w O. z dnia 2 września 2015 r. (pkt I) oraz zasądził od niej na rzecz organu rentowego kwotę 120 zł, tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym (pkt II).

W stanie faktycznym sprawy, wnioskodawczynie w dniu 1 grudnia 2011 r. złożyła pierwszy wniosek o przyznanie jej prawa do emerytury. Organ rentowy, po rozpatrzeniu tego wniosku, decyzją z dnia 31 stycznia 2012 r., odmówił wnioskodawczynie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, wskazując, że na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udowodniła 20 - letniego okresu składkowego i nieskładkowego. Organ wskazał, że wnioskodawczynie legitymuje się ogólnym stażem ubezpieczenia wynoszącym 18 lat 3 miesiące i 14 dni. Staż pracy w szczególnych warunkach wynosi 16 lat, 3 miesiące i 9 dni.

W dniu 26 lutego 2015 r. wnioskodawczynie złożyła kolejny wniosek o przyznanie emerytury, dołączając do niego dyplom ukończenia Akademii Medycznej w (...), z treści którego wynika, że po odbyciu studiów na Oddziale Stomatologicznym Wydziału Lekarskiego w latach 1975/76-1979/80 uzyskała tytuł lekarza dentysty.

Decyzją z dnia 19 marca 2015 r. przyznano jej prawo do emerytury od dnia 1 lutego 2015 r., tj. od miesiąca, w którym złożyła ponowny wniosek.

Sąd Okręgowy w O. oddalił odwołanie wnioskodawczynie od powyższej decyzji, wskazując w uzasadnieniu, że w sprawie ma zastosowanie art. 129 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm. dalej ustawa emerytalna), zgodnie z którym świadczenia wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Sąd wskazał, że wprawdzie wnioskodawczynie nabyła prawo do emerytury już w 2011 r., lecz nie dopełniła spoczywającego na niej obowiązku dostarczenia niezbędnych dokumentów koniecznych dla ustalenia m.in. okresów składkowych i nieskładkowych, co doprowadziło do wydania decyzji odmownej. Dopiero na skutek złożonego w dniu 26 lutego 2015 r. drugiego wniosku i dopełnienia zaniechanego obowiązku dostarczenia wszystkich niezbędnych dokumentów, organ rentowy, działając zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, przyznał jej emeryturę

od miesiąca, w którym złożyła wniosek o świadczenie, tj. od dnia 1 lutego 2015 r. Sąd pierwszej instancji zwrócił nadto uwagę, że art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej nie daje podstaw do wstecznego wypłacania świadczeń, stanowiąc uprawnienie do ponownego ustalenia prawa do świadczenia.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację wnioskodawczynie, wskazując w uzasadnieniu, że nieprzyznanie emerytury wnioskodawczynie od dnia złożenia pierwszego wniosku o świadczenie nie nastąpiło wskutek błędu organu rentowego, ale z uwagi na fakt niedołączenia do wniosku wszystkich wymaganych dokumentów potwierdzających okresy składkowe i nieskładkowe konieczne do nabycia prawa do świadczenia. Sąd podkreślił, że zgodnie z art. 116 ust. 5 ustawy emerytalnej do wniosku w sprawie przyznania świadczeń powinny być dołączone dowody uzasadniające prawo do świadczeń i ich wysokość, określone w rozporządzeniu (w § 10) Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. Nr 237, poz. 1412). Za chybiony uznał Sąd drugiej instancji zarzut pełnomocnika wnioskodawczynie, że składając drugi wniosek o emeryturę wnioskodawczynie dołączyła nowe dowody, które organ rentowy winien znać, ponieważ organ rentowy nie ma wiedzy na temat przebiegu stażu ubezpieczeniowego wnioskodawców, dopóki ci nie wykażą go określonymi dokumentami. W pierwszym wniosku z dnia 1 grudnia 2011 r. w kwestionariuszu osobowym wnioskodawczynie nie wskazała okresu odbywania studiów wyższych ani nie dołączyła do wniosku żadnego dowodu na tę okoliczność, podczas gdy kwestionariusz zawiera stosowane pouczenie dotyczące obowiązku wykazania wszystkich okresów składkowych i nieskładkowych w celu nabycia prawa i prawidłowego obliczenia jego wysokości.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości pełnomocnik wnioskodawczynie, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego - „art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej, poprzez jego błędną interpretację, polegającą (...) na uznaniu, że wskazana norma nie stanowi podstawy do ponownego - wstecznego - ustalenia prawa do świadczenia (...), art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na nietrafnym stwierdzeniu (...), iż wniosek o którym mowa w powoływanej normie, nie jest pierwszym wnioskiem zgłoszonym przez

uprawnionego w sprawie (w sytuacji skarżącej - wniosek zgłoszony w dniu 1 grudnia 2011 r.) w sytuacji, gdy dochodzi do ponownego ustalenia świadczenia na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej (...), gdy powoływana norma wskazuje, iż wypłata świadczenia następuje po powstaniu uprawnienia do świadczenia (które w dniu 1 grudnia 2011 r. już istniało w wypadku skarżącej), nie wcześniej niż od miesiąca w którym wniosek złożono, nie wskazując przy tym, czy chodzi o pierwszy wniosek o przyznanie emerytury lub renty, czy też o kolejny wniosek złożony przez osobę uprawnioną oraz art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej w związku z § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. (...), poprzez nietrafną wykładnię (...) polegającą na przyjęciu, iż do obowiązków pracowników organu rentowego nie należało poinformowanie skarżącej o wymaganych dowodach (w tym świadectwie/dyplomie ukończenia studiów) (...)."

Pełnomocnik wnioskodawczynie zarzucił także naruszenie przepisów postępowania - „art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c., poprzez sporządzenie przez Sąd Apelacyjny uzasadnienia prawnego zaskarżonego wyroku z pominięciem wyjaśnienia podstawy prawnej (...) orzeczenia, (...), co w konsekwencji (...) uniemożliwia dokonanie oceny toku wyводу Sądu, który doprowadził do wydania zaskarżonego rozstrzygnięcia”.

Wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) wraz z orzeczeniem o kosztach procesu za wszystkie instancje oraz kosztach postępowania kasacyjnego, w tym kosztach zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest usprawiedliwiona, mimo że podniesione w niej zarzuty naruszenia prawa procesowego nie miały uzasadnienia.

W ramach tej podstawy skargi (naruszenia przepisów postępowania), pełnomocnik wnioskodawczynie zarzucił naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. (powinno być w związku z art. 391 § 1 k.p.c.) może stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną tylko wtedy, gdy uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji nie posiada wszystkich koniecznych elementów lub gdy zawiera kardynalne braki, które uniemożliwiają

kontrolę kasacyjną. Chodzi o sytuację, gdy treść uzasadnienia orzeczenia uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wywodu, który doprowadził do wydania wyroku (orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., I CKN 312/97; z dnia 19 lutego 2002 r., IV CKN 718/00; z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 656/01 i z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 121/02, niepublikowane oraz z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999 nr 4, poz. 83; z dnia 9 marca 2006 r., I CSK 147/05, LEX nr 190753 i z dnia 9 lipca 2008 r., I PK 2/08, LEX nr 497691). Trzeba przy tym pamiętać, że art. 328 § 2 k.p.c. zastosowany odpowiednio do uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.) oznacza, że uzasadnienie to nie musi zawierać wszystkich elementów uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, ale takie elementy, które ze względu na treść apelacji i na zakres rozpoznawanej sprawy wyznaczony przepisami ustawy są potrzebne do rozstrzygnięcia sporu przez tenże sąd (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007 r., II CSK 244/07, LEX nr 487508). Natomiast wobec zarzucanego naruszenia art. 378 k.p.c., trzeba przypomnieć, że sąd odwoławczy jest instancją nie tylko kontrolną, ale i merytoryczną, a zatem bada sprawę niezależnie od zarzutów apelacji. Sąd drugiej instancji nie narusza więc art. 378 § 1 k.p.c. gdy dla uzasadnienia przyjętego rozstrzygnięcia posługuje się argumentami niepowołanymi przez sąd pierwszej instancji, nawet jeśli nie mieszczą się w zakresie oceny dotyczącej zarzutów apelacyjnych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2006 r., II PK 311/05, niepublikowany). Wszystko to pozwala uznać, że podniesione zarzuty naruszenia przepisów postępowania nie mają prawnego uzasadnienia.

Za zasadne natomiast należy uznać zarzuty naruszenia art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej w związku z § 2 rozporządzenia z 2011 r., odnoszone do zaskarżonego rozstrzygnięcia w części dotyczącej decyzji organu rentowego z dnia 19 marca 2015 r. Zgodnie z art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, w razie ponownego ustalenia przez organ rentowy prawa do świadczeń lub ich wysokości, przyznane lub podwyższone świadczenie wypłaca się, poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do tych świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż za okres 3 lat poprzedzających bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy lub wydano decyzję z urzędu,

jeżeli odmowa lub przyznanie niższych świadczeń były następstwem błędu organu rentowego. Z przepisu tego wynika, że znajduje on zastosowanie w przypadku, gdy ubezpieczony występuje z ponownym wnioskiem o rozpatrzenie sprawy w sytuacji, gdy decyzja odmawiająca przyznania świadczenia lub przyznająca je w zaniżonej wysokości była następstwem popełnionego przez organ rentowy błędu.

W judykaturze Sądu Najwyższego błąd organu rentowego rozumiany jest szeroko, zgodnie z tzw. obiektywną błędnością decyzji (por. uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 12 stycznia 1995 r., II UZP 28/94, OSNAPiUS 1995 nr 19, poz. 242) i obejmuje sytuacje, w których organ rentowy miał podstawy do przyznania świadczenia lub ustalenia go w określonej wysokości, lecz z przyczyn leżących po jego stronie tego nie uczynił. Za takie przyczyny uznaje się wszelkie zaniedbania organu rentowego, każdą obiektywną wadliwość decyzji, niezależnie od tego czy jest ona skutkiem zaniedbania, pomyłki, celowego działania organu rentowego, czy też rezultatem niewłaściwych działań pracodawców albo wadliwej techniki legislacyjnej i w konsekwencji niejednoznaczności stanowionych przepisów. Przyjmuje się, że przedmiotowe pojęcie obejmuje również niedopełnienie obowiązku działania z urzędu na korzyść osób uprawnionych do świadczeń emerytalno-rentowych (por. wyrok z dnia 19 lutego 2002 r., II UKN 116/01, OSNP 2003 nr 24, poz. 599; uzasadnienie uchwał z dnia 28 czerwca 2005 r., III UZP 1/05, OSNP 2005 nr 24, poz. 395 i z dnia 15 lutego 2006 r., II UZP 16/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 244; wyroki z dnia 17 marca 2011 r., I UK 332/10, LEX nr 811827; z dnia 5 listopada 2012 r., II UK 83/12, LEX nr 1619684; z dnia 4 grudnia 2012 r., II UK 130/12, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 258).

Podstawę zaskarżonego wyroku w rozważanym zakresie stanowiła ocena, że nie można przypisać organowi rentowemu tak rozumianego błędu, gdyż przed dniem 26 lutego 2015 r. - data złożenia kolejnego wniosku o przyznanie emerytury, do którego wnioskodawczyni dołączyła dyplom ukończenia Akademii Medycznej w (...), nie dysponował on wiedzą dotyczącą studiów wyższych wnioskodawczyni. W pierwszym wniosku z dnia 1 grudnia 2011 r. w kwestionariuszu osobowym wnioskodawczyni nie wskazała co prawda okresu odbywania studiów wyższych ani nie dołączyła do wniosku żadnego dowodu na tę okoliczność, podczas gdy kwestionariusz zawiera stosowane pouczenie dotyczące obowiązku wykazania

wszystkich okresów składkowych i nieskładkowych w celu nabycia prawa i prawidłowego obliczenia jego wysokości, niemniej jednak - w ocenie Sądu Najwyższego, stanowisko to nie może być uznane za trafne zważywszy okoliczności sprawy. Winno być bowiem oczywiste dla organu rentowego, że wnioskodawczyni wykonująca zawód lekarza stomatologa, musiała uprzednio ukończyć ukierunkowane studia wyższe w tym zakresie. Jeśli organ rentowy miał co do tego wątpliwości - winien był zażądać wyjaśnień od wnioskodawczyni. Organ rentowy znając charakter pracy wnioskodawczyni miał zatem obowiązek dokładnego wyjaśnienia jej wykształcenia w tym kierunku. Należy podkreślić, że zgodnie z § 2 rozporządzenia z 2011 r., organy rentowe udzielają informacji, w tym wskazówek i wyjaśnień, w zakresie dotyczącym warunków i dowodów wymaganych do ustalania świadczeń. Gdyby organ rentowy wypełnił ciążący na nim obowiązek wyjaśnienia charakteru pracy wnioskodawczyni i związanej z tym kwestii jej wykształcenia, wówczas przyznałby należne świadczenie już na podstawie pierwszego złożonego przez nią wniosku. Niewyjaśnienie tej okoliczności wskutek zaniechania przez organ rentowy wypełnienia obciążającego go „obowiązku informacyjnego”, prowadzące do ustalenia wykształcenia wnioskodawczyni i czasu trwania okresu studiów, może zostać zakwalifikowane w ustalonym stanie faktycznym jako błąd organu w rozumieniu art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej. Podobną wykładnię art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, aczkolwiek w odmiennym stanie faktycznym, przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 stycznia 2017 r., I UK 17/16 (LEX nr 2241406), stwierdzając że zaniechanie przez organ rentowy wypełnienia obciążającego go „obowiązku informacyjnego”, może zostać zakwalifikowane jako błąd organu w rozumieniu art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej w związku z § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe.

Uwzględniając powyższe, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie odpowiednio stosowanego (art. 398²¹ k.p.c.) art. 108 § 2 k.p.c.

r.g.

